

BIULETYN

KOŁA MIŁOŚNIKÓW DZIEJÓW GRUDZIĄDZA
KLUB „CENTRUM” SPÓŁDZIELNI MIESZKANIOWEJ

R. XI: 2013

Data odczytu: 2.10.2013 r.

Nr 25 (365)

Data wydania: 2.10.2013 r.

925. spotkanie

Edward Wiśniewski

Rozwój kinematografii w Grudziądzu Spotkanie informacyjno-dyskusyjne

Twórcami kinematografii na świecie byli bracia August (1862-1954) i Louis [Ludwik] (1864-1948) Lumiér'e – francuscy chemicy.

Przed 118 laty było to wielkie wydarzenie, kiedy ludzie zobaczyli, że sfo-
tografowany obraz może się poruszać. Pierwszy pokaz
dwuminutowego filmu pt. „Wyjście robotnic z fabryki
w Lyonie” nastąpił 28.12.1895 r. w lokalu „Grand Cafe”
w Paryżu i został uznany przez historyków za pierwszy
film w dziejach kinematografii, a aparat wyświetlający
nazwano kinematografem.

Następne powstałe filmy, to: „Oblanie ogrodnika”
i „Wjazd pociągu na stację”. W tym ostatnim filmie –
widok z przodu nadjeżdżającej lokomotywy wywołał
przerażenie, panikę i ucieczkę widzów z sali kinowej.
Duży rozgłos w rozwoju kina było zrealizowanie przez
reportera braci Lumiér'e w 1886 r. koronacji cara Mikołaja II w Moskwie.

Pierwsze filmy były nieme. Aby urozmaicić oglądanie filmów, angażo-
wano muzyków, którzy umilali widzom graniem na fortepianie melodii w sali
kinowej.

1. Kino „Welt Biograf”

Pierwsze kino powstało około 1912 r. w budynku przy obecnej Alei 23
Stycznia 20/22 (dawniej: Oberthorner Strasse nr 10/11). Do lat 60-tych XIX w.
mieścił się tam Sąd Powiatowy, a potem restauracja żydowska Sary Meyer.
W 1910 r. rozebrano kamienicę i wzniesiono trzypiętrowy budynek, w którym
otwarto kino o nazwie „Welt Biograf”, obliczone na 151 miejsc. Później zmie-

niono nazwę kina na „Palast”. Kino posiadało aparaturę dźwiękową. Działalność kina trwała do 1920 r., a właścicielem był J. Fritsch. Po I wojnie światowej i włączeniu Grudziądz w granice państwa polskiego kino zlikwidowano. W budynku tym znalazły pomieszczenie: Poznańsko-Warszawski Bank Ubezpieczeniowy, Zakład fotograficzny A. Szarmacha, sklep komis „Zbyszko” i lokale mieszkalne. W czasie działań wojennych II wojny światowej budynek uległ całkowitemu zniszczeniu.

2. Kino „Orzeł”

W pierwszej połowie XIX w. istniała przy obecnej ul. Wybickiego mała, skromna karczma ze stajniami. W sąsiedztwie, w kierunku ul. Solnej, powstały zabudowania jednego z najstarszych hoteli w mieście, o nazwie „Czarny Orzeł”. W latach 20-tych XX w. hotel nazwano „Warszawski”, a po II wojnie światowej stał się „Domem Kultury” GZPG-um STOMIL. Natomiast w miejsce „Zajazdu” powstała „Sala Ogrodowa” z oryginalną elewacją, z trójkątnym frontonem. Na zapleczu, ok. 1874 r. istniała piekarnia, sklep tytoniowy i inne, dla potrzeb hotelu.

W 1912 r. postanowiono urządzić w tym miejscu kino, w którym wyświetlano filmy pełnometrażowe. Dla utrzymania tradycji hotelowej tego budynku kino nazwano po prostu „Orzeł” („Adler Lichtspiele”). Na parterze i prowizorycznym balkonie mieściło się 250 widzów. W 1920 r. nastąpiła gruntowna przebudowa i powiększenie sali. W sali kinowej było 550 miejsc, w tym 108 na balkonie.

Właśc. STANISŁAW GORCZYCA.

W latach międzywojennych XX w. właścicielem był Stanisław Gorczyca, który w 1928 r. przebudował ścianę frontową, zastępując trójkątny fronton budynku na łukowe zwieńczenie. Największe zmiany w budynku nastąpiły w latach 1941-1942, kiedy to przeprowadzono kapitalny remont. Po wojnie, jako jedyne ocalałe z trzech przedwojennych kin, wznowiło działalność w II połowie 1945 r. i czynne było do 1989 r. Następnie budynek przebudowano i w 1996 r. oddano do użytku jako Dom Handlowy „Orzeł”, który w chwili obecnej boryka się z trudnościami.

3. Kino „Apollo”

(Kino „Apollo” drugi i trzeci budynek z lewej.
Zdjęcie z 1941 r. ze zbiorów Z. Zawadzkiego)

Budynek był usytuowany na obecnym Placu Niepodległości, w miejscu, gdzie istnieje parking samochodowy (ul. Groblowa 22). W 1917 r. w budynku mieścił się kabaret „Gessellschaftshaus” i po przebudowie zamieniono go na słynne kino „Apollo”.

Zniszczenia wojenne budynku kina „Apollo” (Ze zbiorów Z. Zawadzkiego)

W latach międzywojennych XX w. sala posiadała 320 miejsc, w tym na parterze 268 i na balkonie 52. Na parterze były miejsca stojące w liczbie 68.

W 1930 r. zainstalowano aparaturę dźwiękową. Właścicielem w tym czasie był Franciszek Kaube, którego syn zasłynął na początku okupacji utworzeniem organizacji patriotycznej „Rota”. Niestety okupant niemiecki aresztował jej członków i niektórzy z nich przypłacili to utratą życia lub zdrowia. W czasie okupacji kino nosiło nazwę „Apollo Lichtspiele”. Wyświetlano przeważnie filmy dla dzieci i młodzieży już wczesnym popołudniem, a wieczorem dla dorosłych. W czasie działań wojennych w 1945 r. budynek został uszkodzony i wkrótce rozebrany.

4. Kino „Gryf”

Został wybudowany w 1929 r. w okazałym budynku mieszkalnym przy placu 23 Stycznia nr 17. Właścicielem był Stanisław Gorczyca (również właściciel kina „Orzeł”). Salę kinową przebudowano z magazynu hurtowniczego (ul. Małomłyńska 3/5) i nazwano „Teatr Świetny „Gryf”.

Wejście do kina było od strony Placu 23 Stycznia przez hol, gdzie m.in. był salon fryzjerski E. Molina oraz inne sklepy. W budynku tym Mieściły się również redakcje gazet np. „Dziennik Grudziądzki”, „Gazeta Ludowa”, „Głos Pracy”, „Danziger Neue Nachrichten”. Natomiast wyjście z sali kinowej prowadziło na ul. Małomłyńską. W czasie okupacji kino to nosiło nazwę „Deutsches Lichtspielhaus”. Widownia mieściła 455 osób, w tym 318 osób na parterze i 137 osób na balkonie. Wyświetlano przeważnie filmy dla dorosłych. W czasie działań wojennych 1945 r. kino zostało spalone, tak, jak i cały

Plac 23 Stycznia. Po wojnie założono planty.

5 Kino „Nowości”

Mieściło się w nie istniejącym dziś budynku przy ul. Chełmińskiej 20 (ob. teren Domu Handlowego „Alfa”). U schyłku XIX w. była tam restauracja pod nazwą „Trzy korony”. Po I wojnie światowej właścicielem był Karol Nowaczyński. W 1927 r. przebudowano salę restauracyjną na salę kinową z 350 miejscami i nazwano „Biały Orzeł”. Kino nie posiadało aparatury dźwiękowej i należało do najtańszych kin. Wyświetlano filmy nieme. Potocznie nazywano je „Rewolwerowiec” od wyświetlanych tam filmów kowbojskich. Filmy wyświet-

tlano od wczesnego popołudnia „NON STOP”. Kino to przetrwało do 1934 r. Właścicielowi nie dało spodziewanych zysków. Restaurację nazywano „Zacisze”.

6. Kino w „Gemeinde Haus”

W czasie okupacji niemieckiej tylko sporadycznie wyświetlano filmy dla dzieci i młodzieży w „Domu Gminy Niemieckiej” – tzw. „Gemeinde Haus”. Przy obecnej ul. Piłsudskiego. Budynek ten mieścił się na obecnym terenie przedszkola „Kuntersztyn” i był przeznaczony głównie na przedstawienia teatralne, zgromadzenia i uroczystości niemieckie, imprezy sportowe, zabawy itp. Podczas działań wojennych w 1945 r. budynek uległ całkowitemu zniszczeniu.

7. Kino „Tivoli”

Znajdowało się przy ul. Legionów 21/23. Jego nazwa wywodziła się od restauracji istniejącej tam od lat 80-tych XIX w. W sali widowiskowej, restauracji, jak i przyległym parku odbywały się różne imprezy kulturalne, takie jak wystawy (1896 r.), zebrania organizacji, zabawy itp. Podczas II wojny światowej budynek ocalał, i już w 1945 r. odbywały się przedstawienia teatralne,

gdyż Teatr Miejski był w remoncie. Po przeprowadzeniu niezbędnych przeróbek budowlanych Sali, jak i zaplecza, w styczniu 1947 r. odbył się pierwszy seans filmowy. Widownia mieściła początkowo 460 miejsc. Gruntowny remont przeprowadzono w 1957 r., wyodrębniono poczekalnię, hol i kasy. Widownia zmniejszyła się w ten sposób do 390 miejsc. Wskutek małej frekwencji w kinach, nie tylko w Grudziądz, ale w całej Polsce w latach 80-tych XX w. kino zostało zamknięte, a budynek, jak i salę kinową doprowadzono do ruiny.

W okresie powojennym XX w. powstały również kina związkowe, jak:

8. Kino „Metalowiec”

Mieściło się przy Szosie Toruńskiej w Mniszku (obok przejazdu kolejowego), należące do Pomorskiej Odlewni i Emalierni. W sali tej oprócz seansów filmowych odbywały się zebrania załogi, akademie, zabawy itp. Od 1952 r. wyświetlano filmy krótkometrażowe, a od 1957 r. było kinem do-stępny-m z repertuarem filmów pełnometrażowych. Miejsc na sali było 240. Kino egzystowało do czerwca 1985 r.

9. Kino „Energetyk” – „Helios”

W kwietniu 1959 r. otwarto kino związkowe Zakładu Energetycznego, przerobionego z dawniejszego „Domu Energetyka”. Istniało do października 1977 r. Wówczas nastąpiła zmiana właściciela, zmieniono nazwę kina na „Helios”. Właścicielem był Zarząd Okręgowy Przedsiębiorstw Rozpowszechniania Filmów w Bydgoszczy. Widownia była przeznaczona na 300 osób. Od września 1995 r. kino wyposażono w znakomitą aparaturę do odtwarzania dźwięku w systemie Dolby Stereo SR.

Po wybudowaniu Domu Handlowego „Alfa” przy ul. Chełmińskiej 4-24 – kino „Helios” przeniesiono do tegoż gmachu, a dotychczasowy budynek przejął właściciel.

Wnętrze kina „Helios”.

Wieloletni kierownik kina pan Jerzy Rębisz.

mgr Jerzy Rębisz w pracy.

Budynek dawnego kina „Helios”.

10. Kino Garnizonowe w „Domu Żołnierza”,

przy ul. 6 Marca było przeznaczony początkowo dla wojska . Od 1957 do 1991 r. było kinem, ogólnodostępnym. Do 1986 r. widownia – łącznie z balkonem mieściła 168 osób. Obok budynku GKO urządzono w 1974 r. letnie kino na wolnym powietrzu, które było czynne do 1986 r.

W szczytowym okresie lat 60-tych XX w. pojawiła się telewizja. Odnotowano wówczas spadek frekwencji w kinach, mimo, że wprowadzono ekrany panoramiczne. Powstały również kluby dyskusyjne, wypożyczalnie kaset „Video”. Wszystko to sprzyjało obniżeniu się frekwencji i nastąpiła likwidacja kin.

Obecnie w Grudziądzu istnieje tylko jedno pięciosalowe kino 2D oraz 3D „Helios” w „Alfie”, które tylko, dzięki atrakcyjności dobrych filmów ma rację bytu.

Opracowano głównie na podstawie artykułów Eugeniusza Chmielewskiego opublikowanych na łamach Gazety Grudziądzkiej.

(L.B.S.)

Redakcja: Tadeusz Rauchfleisch, Janusz Hinz. Logo KMDG wykonał Grzegorz W Rygielski.